

Förord

”Gud har 99 namn” är temat för en utställning som visas 2000/2001 runt om i landet. Av utställningen framgår hur viktig musiken är för den religiösa upplevelsen, trots olika kulturella och musikhistoriska förutsättningar. I själva utställningen kan man bland mycket annat uppleva sjungen franciskansk mässa, hinduisk och sikhisk musik. En särskild cd-skiva finns utgiven i anslutning till Utbildningsradions programserie, där en rik mångfald av musik med anknytning till ”Gud har 99 namn” presenteras.

Musik med anknytning till religion är ett ämnesområde som alltmer aktualiserats i ett samhälle som vårt, där det musikaliska utbudet är stort och varierat. Frågor om relationen mellan sekulär musik och musik med anknytning till religion har blivit en stor fråga i samma takt som det multikulturella och multireligiösa samhället exploderat och nu uppvisar en mycket varierad bild.

På kristet område uttrycks förhållandet mellan musik och religion som reflektionen mellan musik och teologi. Dessvärre tycks detta vara ett mindre väl genomtänkt och genomarbetat område i svensk teologisk tradition. Vid en kyrkomusikalisk dag i Kyrkans Hus i Uppsala i augusti 1999, arrangerad av Kyrkohandboks-kommittén, stod frågor om det finns en teologi för kyrkans musik i centrum. Vid detta seminarium höll Folke Bohlin, professor em. i musikvetenskap i Lund, en inledning som i långa stycken utgjorde en utmaning till den teologiska forskningen att redovisa vad man redan gjort för insatser och hur man nu ville främja forskning på området musik och teologi. Bohlin påminde om Församlingsnämndens policydokument *Musiken i Svenska kyrkan* från 1991, som kunde uppfattas som en ansats till en ”teologi för kyrkans musik”. Mot detta satte Bohlin analyser av mera principiellt slag.

Varför frågar man då efter analyser som i ett teologiskt perspektiv undersöker förhållandet mellan kristendom och musik. Enligt Folke Bohlin beror det kanske på att frågor om konstmusikaliskt-folkligt/församlingstillvänt, ärvd tradition-nykomponerat, sakralt-profant, musik som församlingen lyssnar till-församlingssång och församlingsmedverkan i form av sång respektive tal fått en annan aktualitet än förr i ett modernt/postmodernt samhälle.

Vad gör man, när människor kommer med sin älsklings-cd och vill ha något spår spelat i någon av de kyrkliga handlingarna. Finns det någon/några teologisk(a) analys(er) som kan hjälpa till att motivera eller avstyra sådan användning? Finns det goda teologiska förklaringar till att musik som

riktar uppmärksamheten mot de grundläggande kristet-existentiella frågorna spelas på svensktoppen?

Under år 2000 och på Folke Bohllins initiativ organiserade jag – som ämnesföreträdare i kyrko- och samfundsvetenskap och som redaktör för Svenskt Gudstjänstliv – några seminarier vid Teologiska institutionen i Lund i olika ämnesområden. Förutom redaktören för Svenskt Gudstjänstliv och Folke Bohllin har Ragnar Holte deltagit som medlem i redaktionsgruppen för Svenskt Gudstjänstliv, samt redaktören för årsbokens recensionsavdelning Anna J. Evertsson. Ett tack till dem som bidragit till att dessa seminarier kommit till.

I seminariet med kyrkohistoria och patristik visade det sig att det naturligt nog mest var inom kyrkovetenskapen som frågor om kyrkomusik och teologi bearbetats. Elisabet Hansson redovisar i denna årsbok den intervjuundersökning som hon bl.a. gjorde inom ramen för sitt examensarbete.

I seminariet med systematisk teologi växlade diskussionen snabbt mellan olika infallsvinklar. Professor Werner Jeanrond pekade på att varje kyrklig förnyelse medför ny musik; ett exempel är att 1800-talets liturgiska rörelse med ny nattvardsförståelse ledde till nya eukaristiska psalmer. Ett annat, omvänt, exempel är att Wesleymusikerna kom att prägla teologin. Jeanrond ställde också frågan om förhållandet mellan gudsbegrepp och musikgenre: Skapar gregorikanen t.ex. ett särskilt rum för mystiken?

Det tycks, enligt Jeanrond, finnas en relation mellan teologi och musik som kan gå i båda riktningarna. Frågan är hur denna relation kan beskrivas teologiskt. I den följande debatten pekades på flera möjligheter att belysa sådana relationer från teoretiska perspektiv: klassperspektivet, sekulariseringsperspektivet, symboliseringsperspektivet, det kontextuella perspektivet, det ekumeniska perspektivet, identitetsperspektivet etc. Något enhetligt teologiskt-systematiskt perspektiv tycktes dock inte stå att finna. Möjligt är detta en fördel både för den teologiska analysen och för förhållandet mellan musik, kyrka och den kristna tron.

Ett systematiskt, teologiskt perspektiv utvecklas i Ragnar Holtes artikel i denna årsbok.

I ett gemensamt seminarium med exegetik och judaistik togs utgångspunkten i frågan om varför Psaltaren på flera ställen talar om "en ny sång" till Herrens ära. Varför "ny" i ett så traditionsbevarande sammanhang? Frågan ledde in på Psaltarens och därmed den liturgiska sångens roll inom judendom och urkristendom. Det konstaterades att Nya testamentet säger förvånansvärt lite om musik.

En del av det som avhandlades avspeglas i Renée Kieffers artikel i denna årsbok.

Ett sätt att skaffa sig ett perspektiv på förhållandet mellan kristendom och musik i ett teologiskt perspektiv är att gå till andra religioner för att lyssna till deras musik och lära av deras teologi. Gud har ju 99 namn! Därför organiserades också ett seminarium i islamologi, där professor Jan Hjärpe

med hjälp av video och cd klargjorde muslimskt teologiska föreställningar kring förhållandet islam-musik. Medlemmar i forskarseminariet i islamologi bidrog konstruktivt med viktiga infallsvinklar.

Jan Hjärpes bidrag publiceras här tillsammans med religionshistorikern Tord Olssons beskrivning och analys av dervishernas musik och dans. Tord Olssons artikel är bland mycket annat en viktig plädering för att man inte förstår de inre bevekelsegrunderna till det som uttrycks i religiösa riter, om man inte, så långt möjligt är, själv går in i skeendet.

De uppsatser som beskriver muslimsk tro publiceras här som ett bidrag till kunskapen om hur annan tro än den kristna reflekterar kring förhållandet mellan tro och musik. Även om teologin är olika och uttrycksmedlen ibland skilda åt, kvarstår ändå mycket som är gemensamt och viktigt att tänka över. Forskning handlar om att beskriva och analysera religionens inre drivkrafter, dess spiritualitet – antingen det gäller muslimsk eller kristen sådan.

Erfarenheterna från dessa seminarier redovisades och diskuterades vid ett möte som Folke Bohlin hade med de teologiska professorerna vid Åbo Akademi i november 2000. Enighet rådde där om att musiken är av betydelse för alla fakultetens ämnesområden. Även om man kanske känner ängslan inför att behandla själva musiken, var man fullt kompetent att såsom kyrkohistoriker undersöka t.ex. musikens mottagande i församlingarna. I Finland har flera teologiska studier som berör musikförhållanden publicerats. Där finns också en livaktig sammanslutning för liturgi och hymnologi, i vilken även kyrkomusiker ingår.

De kontakter som tagits med de olika teologiska ämnesområdena visar att frågorna om förhållandet mellan musik och religion skulle behöva tas upp i samverkan mellan dem, men också med musikvetenskapen och med den kyrkomusikaliska högskoleutbildningen. Kanske kunde vi i Sverige skapa en organisation efter dansk förebild. I Danmark har man nämligen bildat Forum Musik-Teologi som presenteras närmare i Helle Christiansens artikel. Kyrkomusikerna har kanske särskild anledning att reflektera över förhållandet mellan musik och teologi. Maria Thyresson Hedins artikel utgör ett exempel på sådan reflektion, både i ett nationellt och i ett internationellt perspektiv.

I Årsboken 2001 har recensionerna getts betydligt större utrymme än tidigare. Recensionsredaktören Anna J. Evertsson och redaktionsgruppen vill gärna med detta visa att det görs mycket arbete och äger rum mycken reflektion kring de centrala områden som *Svenskt Gudstjänstliv* har som sin uppgift att följa: liturgi, predikan, kyrkokonst, psalm och sång och övrig kyrkomusik.

Sven-Åke Selander